

سنجش تطبیقی وضعیت سرزندگی شهری در محلات منطقه ۲ کلانشهر اهواز

مجید گودرزی

دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

m.goodarzi@scu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۰۶

چکیده

پژوهش حاضر باهدف سنجش تطبیقی وضعیت سرزندگی شهری در محلات منطقه ۲ کلانشهر اهواز انجام گرفته است. این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی و از نظر روش بر سبب از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی و از حیث روش گردآوری اطلاعات نیز جز تحقیقات پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش را تمامی شهروندان ساکن در نواحی چهارگانه منطقه ۲ شهر اهواز تشکیل می‌دهند که تعداد آنها ۱۰۷۲۷۴ نفر است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۲ نفر تعیین گردید که به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از آزمون‌های تی تک نمونه‌ای و تحلیل واریانس یک طرفه و به وسیله نرم‌افزار SPSS صورت گرفته است. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد که میانگین شاخص اجتماعی سرزندگی شهری برابر با ۳/۳۷ و میانگین شاخص‌های اقتصادی و کالبدی - فضایی نیز به ترتیب ۲/۸۸ و ۲/۸۲ بوده است. در نتیجه می‌توان گفت که منطقه دو شهر اهواز از لحاظ شاخص اجتماعی سرزندگی در وضعیت نسبتاً مطلوب و از لحاظ شاخص‌های اقتصادی و کالبدی - فضایی سرزندگی در وضعیت نسبتاً نامطلوبی قرار دارد. در ادامه نیز نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه نشان داد که بین نواحی چهارگانه خدمات شهری منطقه دو شهر اهواز از حیث برخورداری از شاخص‌های سرزندگی شهری تفاوت معناداری وجود دارد. مقایسه میانگین‌های به دست آمده نیز نشان‌دهنده آن است که نواحی یک (شامل کیان‌آباد و خیابان‌های غربی کیانپارس) و دو (محل امانیه) این منطقه رتبه‌های اول و دوم و نواحی چهار (کیانشهر و زردشت) و سه (خیابان‌های شرقی کیانپارس و کوی سیدخلف) نیز به ترتیب رتبه‌های سوم و چهارم را از نظر تمامی شاخص‌های سرزندگی شهری (اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - فضایی) به خود اختصاص داده‌اند. **واژگان کلیدی:** سرزندگی شهری، شاخص اجتماعی، شاخص اقتصادی، شاخص کالبدی - فضایی، کلانشهر اهواز.

مقدمه

در جهان امروز انسان‌ها بیشتر وقت خود را در محیط بیرون از خانه سپری می‌نمایند، بنابراین فضاهای شهری نقش مهمی در زندگی افراد ایفا می‌نمایند. علاوه بر این فضاهای شهری در فعالیت‌های اجتماعی، اشاعه فرهنگ صحیح و ایجاد جامعه سالم نیز نقش پررنگی بر عهده دارند (عامری سیاهویی و مرادی، ۱۴۰۰: ۱۵۱). مهاجرت از روستاها به شهر در کنار افزایش طبیعی جمعیت باعث گسترش سریع شهرنشینی در چند دهه گذشته شده است (Alcock et al., 2017: 29). این تغییر و تحولات نوعی بی‌نظمی خاصی را در فضاهای شهری به وجود آورده است (Wang et al., 2015: 280) و به تبع آن باعث بروز مسائل و مشکلاتی چون کاهش میزان کیفیت زندگی، دوری از طبیعت، کاهش فضاهای تفریحی و گذران اوقات فراغت، فضاهای عمومی و باز و... به‌ویژه در کلان‌شهرها شده است (آرین‌پور و موسایی‌جو، ۱۳۹۴: ۲). در پی بروز مسائل و مشکلات مذکور، ایجاد فضاهای سرزنده و پویای شهری جهت انجام اقدامات و فعالیت‌های اجتماعی و همچنین پر کردن اوقات فراغت اهمیت زیادی پیدا کرده است (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۳).

مفهوم سرزندگی شهری از جمله مفاهیمی است که طی چند دهه اخیر مطرح شده (Xia et al., 2020: 3) و تاکنون تعاریف مختلفی از آن در فضاهای شهری ارائه شده که هر کدام شاخص‌های مختلفی را جهت سنجش این ویژگی در اختیار برنامه‌ریزان شهری قرار می‌دهند (احمدی مرند و بلیلان اصل، ۱۳۹۴: ۱). اما آنچه مهم است، تأثیری است که یک فضای شهری از منظر روان‌شناختی بر شهروندان داشته و آن‌ها را به انجام اقدامات مفید مثل پیاده‌روی تشویق می‌نماید و همچنین امکان فعالیت توسط گروه‌های مختلف را در کمال امنیت روانی و فیزیکی فراهم می‌نماید (میکائیلی و آذر، ۱۳۹۶: ۲۷۰). سرزندگی مفهومی اعم از فضای شهری بوده و در دو سطح خرد و کلان قابل‌تعریف است؛ سرزندگی در سطح کلان، علاوه بر سرزندگی فضای شهر، مفاهیمی چون عدالت، کارآمدی، سازگاری، انعطاف‌پذیری، کیفیت محیطی را در برمی‌گیرد که در نهایت سرزندگی شهر در صورت پایداری به زیست‌پذیری منجر خواهد شد (حسین‌زاده و صفرعلی‌زاده، ۱۳۹۹: ۱۵۴).

امروزه سرزندگی به‌عنوان یکی از اهداف کلیدی توسعه پایدار شهری و از جمله پیش‌نیازهای لازم برای شهرهای پیشرفته و آباد مطرح است (Garau and Annunziata, 2022: 1) که شهرهای موفق را از دیگر شهرها متمایز می‌سازد (فرازمند و صبحی‌زاده، ۱۳۹۲: ۳۰). شهرهای موفق، شهرهایی‌اند که متناسب با ارزش‌ها، هنجارها و خواسته‌های ساکنین خود توسعه یافته و فضاهایی خلاق، پویا و سرزنده را برای حضور آنان فراهم می‌آورند (ستاری‌فرد، ۱۳۹۴: ۱۴۱) که برای همه گروه‌های سنی نیز جذاب باشد (شمس‌الدینی و نصیبی، ۱۳۹۸: ۸۴).

در عرصه معماری و شهرسازی نیز سرزندگی یکی از مفاهیم مهم است که پژوهش‌های زیادی در ارتباط با آن در سطح دنیا انجام گرفته است. سرزندگی از دیدگاه شهرسازی به‌عنوان پویایی محیط، نشاط حاکم بر آن و احساس تعلق شهروندان تعریف شده است (نهادندی، ۱۳۹۹: ۴۲)؛ که می‌تواند با افزایش ظرفیت‌های بالقوه و تعاملات اجتماعی، باعث رشد نوآوری و ابتکار در شهروندان شود. در واقع یک شهر پویا و سرزنده، گزینه‌های در دسترس و عینی را برای شهروندان خود ایجاد کرده (Mouratidis and Poortinga, 2020: 2) و از طریق به حداقل رساندن زمان جستجو برای یافتن مکان و فضای مناسب، روابط و تعاملات اجتماعی بین شهروندان را افزایش می‌دهد (Wu

(et al., 2019: 379). بنابراین سرزندگی شهری عمدتاً به تعامل بین فعالیت‌های انسانی و فضاهای شهری در فضاهای مختلف اشاره دارد (Chen et al., 2022: 1).

امروزه تأمین نشاط و سرزندگی شهری به یکی از دغدغه‌های اصلی نظام مدیریت جهانی به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه تبدیل شده است (محمودزاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۳). به عبارتی ایجاد سرزندگی شهری در محلات مختلف شهرهای در حال توسعه برای شهروندان، سیاست‌گذاران و همچنین سازمان ملل متحد نگرانی‌های جدی ایجاد کرده، به طوری که سازمان ملل برای مقابله با این وضعیت، بهبود سطح کیفیت زندگی ۱۰۰ میلیون نفر تا پایان سال ۲۰۲۰ را به‌عنوان یکی از اهداف مهم خود قرار داده است (اسکوئی ارس و حکیمی، ۱۴۰۰: ۱۴۴).

در حال حاضر بیشتر شهرهای کشور از لحاظ وضعیت شاخص‌های سرزندگی شهری با انواع مسائل و مشکلات در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، زیست‌محیطی و ... روبرو هستند و این مسائل نیز به‌طور مستقیم با میزان کیفیت فضاهای شهری در ارتباط است. کلانشهر اهواز نیز به‌عنوان مرکز استان خوزستان و یکی از شهرهای اصلی مهاجرپذیر این استان در سال‌های اخیر به علت افزایش جمعیت و رشد بی‌رویه با مسائل و مشکلات زیادی از جمله پدیده‌ها شیشه‌شینی، بافت‌های ناکارآمد، افزایش جرم و جنایت، کمبود مسکن، آلودگی هوا و معضلات زیست‌محیطی و ... روبرو بوده و این مسائل به‌نوبه خود باعث از بین رفتن تعادل بین جمعیت و امکانات و خدمات شهری شده و در نتیجه میزان سرزندگی شهری نیز تحت تأثیر قرار گرفته است. منطقه دو شهر اهواز از جهات مختلفی چون قرارگیری در کنار رودخانه کارون، نزدیکی به راه‌آهن و جاده مهم ترانزیتی اهواز به مرکز کشور، برخورداری از اراضی فراوان برای توسعه و تمرکز امکانات و خدمات مختلف شهری حائز اهمیت است. با توجه به اهمیت این موضوع، پژوهش حاضر با هدف سنجش تطبیقی وضعیت سرزندگی شهری در کلانشهر اهواز به دنبال پاسخگویی به سؤالات زیر می‌باشد:

- منطقه دو شهر اهواز از لحاظ وضعیت سرزندگی شهری در چه سطحی قرار دارد؟

- آیا بین نواحی چهارگانه منطقه دو شهر اهواز از لحاظ شاخص‌های سرزندگی شهری تفاوت وجود دارد؟

از حیث تاریخی و به لحاظ تجربی، در رابطه با موضوع موردبررسی مطالعات و پژوهش‌های داخلی و خارجی مختلفی صورت گرفته که در اینجا به برخی از آن‌ها اشاره شده است:

رحیمی و جعفری (۱۳۹۶) طی تحقیقی با عنوان بررسی تطبیقی سرزندگی در فضاهای تجاری تاریخی و مدرن شهر تبریز با استفاده از روش توصیفی - استنباطی و بهره‌گیری از آزمون تی نشان دادند که بازار تاریخی شهر تبریز به‌عنوان نماد و سمبل حیات اجتماعی و مجموعه‌ای چندعملکردی، از اجتماع‌پذیری و سرزندگی بیشتری برخوردار بوده؛ اما موقعیت قرارگیری (تداخل حرکت سواره و پیاده) و بی‌توجهی به معیارهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و همچنین انعطاف‌پذیری باعث کاهش سرزندگی در برج بلور شده است. عارف - سینی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان سنجش و ارزیابی ابعاد سرزندگی در انواع فضاهای عمومی کلانشهر تبریز با استفاده از روش پیمایشی و بهره‌گیری از تکنیک تحلیل واریانس چندمتغیری و آزمون فریدمن نشان دادند که به‌غیر از سرزندگی فرهنگی، میزان سرزندگی اجتماعی، سرزندگی اقتصادی و سرزندگی کالبدی در هر سه دسته فضاهای عمومی تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین چهار مؤلفه سرزندگی در سطح برابری نبوده و سرزندگی کالبدی دارای بیشترین رضایت و سرزندگی اقتصادی دارای پایین‌ترین رضایت در فضاهای عمومی بوده است. مقصود و ذاکر

حقیقی (۱۳۹۸) طی پژوهشی تحت عنوان سنجش میزان سرزندگی در چهارراه ولی عصر شهر تهران بر مبنای تحلیل الگوهای فعالیتی موجود در آن با روش تو صیفی - تحلیلی و به کارگیری تکنیک رگرسیون به این نتیجه رسیدند که متغیر ابعاد عملکردی در جهات چهارگانه چهارراه به عنوان متغیری حیاتی در تعیین میزان تعاملات اجتماعی و در نتیجه ایجاد سرزندگی در چهارراه ولی عصر ایفای نقش می کند. همچنین به نظر می رسد غفلت از برنامه ریزی خردمقیاس مبتنی بر دو عامل ایستایی و پویایی در هر دو جبهه شمالی و جنوبی و تنوع در الگوی فعالیتی به خصوص در جبهه جنوبی چهارراه ولی عصر به عنوان عوامل تضعیف کننده تعاملات اجتماعی و سرزندگی شهری عمل می کنند. حسین زاده و صفرعلی زاده (۱۳۹۹) در پژوهشی تحت عنوان سنجش و ارزیابی وضعیت مؤلفه های سرزندگی شهری از منظر شهروندان مطالعه موردی: شهر ارومیه با استفاده از روش پیمایشی و بهره گیری از آزمون های رگرسیون چند متغیره، آماره تی تک نمونه ای و آزمون کرو سکال به این نتیجه دست یافتند که بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی شهروندان و میزان سرزندگی شهری در شهر ارومیه با استفاده از مؤلفه های تحصیلات و مدت سکونت در منطقه رابطه معناداری وجود دارد. همچنین در بین مؤلفه های مورد مطالعه، بعد اجتماعی با میانگین ۳/۰۱ دارای بیشترین رتبه بوده و پس از آن به ترتیب بعد فضایی با میانگین ۲/۵۳ در رتبه دوم، بعد اقتصادی با میانگین ۲/۱۴ در رتبه سوم و بعد تجربی با میانگین ۲/۱۰ در رتبه چهارم قرار دارد؛ بنابراین می توان گفت که وضعیت مؤلفه های مختلف سرزندگی شهری از نظر شهروندان به صورت یکسان نبوده است. اسکوئی ارس و حکیمی (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان سنجش شاخص های سرزندگی شهری در سکونتگاه های غیر رسمی مطالعه موردی: سیلاب قوشخانه تبریز انجام داده اند. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل این پژوهش نشان دهنده آن است که اهمیت مؤلفه های سرزندگی شهری از نظر شهروندان محله سیلاب تبریز یکسان نیست. به طوری که در میان مؤلفه های مورد مطالعه، مؤلفه روانی - اجتماعی با میانگین ۲/۴۳ بیشترین اهمیت را دارد. همچنین مؤلفه تسهیلات رفاهی - خدماتی با میانگین ۲/۱۸ در رتبه دوم و مؤلفه کالبدی - فضایی با میانگین ۱/۳۹ در رتبه سوم قرار گرفته اند. همچنین میان شاخص روانی - اجتماعی ساکنان محله سیلاب تبریز و میزان سرزندگی در این محله، با بهره گیری از مؤلفه های تفریح و شادی کودکان و فعالیت گروه های فرهنگی ارتباط معناداری وجود دارد. عامری سیاهوئی و مرادی (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر ایجاد سرزندگی در فضاهای شهری در بلوار طاقستان کرمانشاه انجام دادند. نتایج حاصل از پژوهش آنها نشان می دهد که ۷۵ درصد افراد استفاده کننده از این فضا بلوار طاقستان را فضایی سرزنده می دانند. همچنین مهم ترین عوامل مؤثر بر سرزندگی شهری از دید کاربران عبارتند از: سبزیگری در محیط، وجود درختان و گیاهان، تنوع کاربری، عدم وجود محورهای سواره و اتومبیل گرایی، رضایت فرد از محیط، میزان استفاده افراد از خیابان، وجود سطوح آبی مثل حوض، فضاهای ارتباط جمعی، مکان بازی برای کودکان، استفاده از رنگ های شاد در محیط، استفاده از نورپردازی مناسب و عدم وجود صداهای ناهنجار.

لیو^۱ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان شناسایی ناحیه سرزندگی شهری و تحلیل الگو از دیدگاه همجواری زمان و مکان، روشی برای استخراج نواحی حیاتی و ادغام خوشه بندی ویژگی های مکانی - زمانی را در شهر نانجینگ پیشنهاد نموده اند. این روش برای تقسیم فضاهای شهری به نواحی حیاتی و سرزنده متعدد از نظر علمی استفاده شده

¹ Liu

است. الگوهای توزیع مکانی و زمانی مناطق سرزندگی شهری پیدا شده و عوامل محرک الگوهای مختلف سرزندگی با ترکیب نقاط موردعلاقه (POI) مبتنی بر کاربری زمین تجزیه و تحلیل شدند. داده‌های یک‌هفته‌ای تلفن همراه نشان داده است که شهر نانجینگ در روزهای اول و آخر هفته دارای ۱۰ و ۸ منطقه حیاتی است. الگوهای توزیع مکانی و زمانی نواحی سرزندگی و همبستگی آن‌ها با کاربری زمین مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و مشخص شد که پراکنش نقاط موردعلاقه (POI) و آنتروپی همبستگی بالایی با سرزندگی شهری دارند. لو^۲ و همکاران (۲۰۱۹) طی پژوهشی تحت عنوان اثرات محیط ساخته شده بر سرزندگی شهری: تجزیه و تحلیل رگرسیون در پکن و چنگدو و با استفاده از داده‌های بررسی رسانه‌های اجتماعی، وضعیت سرزندگی محله‌ای را در مناطق مرکزی شهری در پکن و چنگدو، اندازه‌گیری کرده‌اند. برای سنجش محیط ساخته شده از چهار سطح اطلاعات مکانی شامل: واحد مدیریت برنامه‌ریزی نظارتی، کاربری زمین، شبکه راه و ساختمان استفاده شده است. برای تعیین همبستگی بین متغیرها از مدل رگرسیون بهره گرفته شده است. نتایج نشان داد که یک همبستگی قوی بین عوامل محیطی ساخته شده و سرزندگی شهری وجود دارد. از میان عوامل محیطی ساخته شده، نقاط موردتوجه (POI) تنوع و شاخص‌های دسترسی به حمل و نقل عمومی به شدت با سرزندگی محله همبستگی مثبت داشتند. زنگ^۳ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان بررسی پویایی فضایی - زمانی سرزندگی شهری با استفاده از داده‌های به اشتراک‌گذاری دوچرخه طی یک هفته در شانگهای کشور چین با استفاده از آزمون‌های تحلیل واریانس و ویلکاکسون به این نتیجه دست یافتند که سرزندگی شهری دارای ویژگی بارز خوشه فضایی بوده و این ویژگی خوشه‌ای به‌طور قابل توجهی در طول یک روز متفاوت است. با روشن کردن حرکات درون‌شهری، آن‌ها استدلال کردند که نتایج حاصل از این پژوهش در اطلاع‌رسانی به برنامه‌ریزان شهری در خصوص نحوه تخصیص بهتر امکانات عمومی و همچنین افزایش استفاده از دوچرخه به‌عنوان راهی برای توسعه به سمت مناطق شهری پایدارتر مهم است. فانگ^۴ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی تحت عنوان خصوصیات فضایی سرزندگی شهری و ارتباط با معیارهای مختلف شبکه خیابانی از منظر چندمقیاسی به بررسی ارتباط بین معیارهای مختلف شبکه خیابانی و سرزندگی شهری و چگونگی تغییر آن در مقیاس‌های مختلف با استفاده از داده‌های بزرگ جغرافیایی و مطالعه موردی شهر ووهان پرداخته‌اند. سرزندگی شهری با مؤلفه تمرکز، دسترسی، زیست‌پذیری و تنوع مشخص شده است. تکنیک جدید تحلیل شبکه طراحی فضایی (SDNA) برای مشخص کردن معیارهای شبکه خیابانی، از جمله اتصال، نزدیکی، جداسازی و کارایی، با ۱۶ متغیر شبکه محلی به کار گرفته شده است. نتایج گویای آن است که تمرکز، دسترسی و تنوع با فاصله از مرکز شهر کاهش می‌یابد، در حالی که زیست‌پذیری با فاصله از مرکز شهری روند صعودی می‌یابد. بین ویژگی‌های شبکه خیابانی و سرزندگی شهری در مقیاس‌های فضایی مختلف همبستگی وجود دارد. متغیر اتصال بیشترین مقدار واریانس متغیر سرزندگی شهری را تبیین می‌نماید (بیشتر از ۴۰ درصد)، در حالی که دیگر متغیرها تنها ۲۸ درصد متغیر سرزندگی را تبیین می‌کنند. چن^۵ و همکاران (۲۰۲۲) طی پژوهشی با عنوان تأثیر سرزندگی شهری و تراکم شهری بر نوآوری: شواهدی از منطقه خلیج بزرگ چین، با استفاده از مجموعه داده‌های پانل، اثرات سرزندگی و

² Lu
³ Zeng⁴ Fang⁵ Chen

تراکم شهری را بر نوآوری در ۹ شهر منطقه خلیج بزرگ بررسی کرده‌اند که این منطقه یکی از برجسته‌ترین مناطق کشور چین است. برای سنجش سرزندگی شهری و نوآوری نیز به ترتیب از تعداد کافه‌ها و حق ثبت اختراع استفاده شده است. نتایج این مطالعه نشان داده است که سرزندگی شهری به‌طور مثبت و معناداری با نوآوری فزاینده و رادیکال مرتبط است. نتایج کمی حاکی از آن است که یک واحد افزایش در تعداد کافه‌ها به ترتیب با ۳/۹۲ و ۷/۲۹ واحد افزایش در ایجاد و حق ثبت اختراع همراه است. علاوه بر این، سرزندگی شهری، نوآوری فزاینده را در زمانی که تراکم شهری بالا است، تقویت می‌کند.

مبانی نظری

فرهنگ لغت فارسی عمید واژه سرزندگی و نشاط را به معنای شادمانی کردن، سبکی و چالاکی، شادی، خوشی و خوشحالی در نظر گرفته است. در لغتنامه شهرسازی رابرت کوان^۶ (۲۰۰۵) عناوین سرزندگی و زیست‌پذیری در کنار هم آمده و به‌عنوان ویژگی مراکز شهرهای کوچک و بزرگ موفق معنا شده است. سرزندگی بازتاب سطح شلوغی آن در اوقات مختلف روز و در بخش‌های مختلف و زیست‌پذیری به معنای میزانی برای سنجش ظرفیت این سطح شلوغی برای جذب سرمایه به‌منظور بقا بهبود و تطابق نیازهای متغیر است (اسکوئی ارس و حکیمی، ۱۴۰۰: ۱۴۶). لنارد^۷ (۱۹۹۷) در کتاب خود با عنوان سرزنده سازی شهرها، تعریف عملیاتی سرزندگی را با ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی توصیف می‌کند. سرزندگی را می‌توان با عنوان ظرفیت بقا یا تداوم یک زندگی معنادار و هدفمند و به‌عنوان توانایی لازم برای زندگی و پیشرفت تعریف کرد. این مفهوم به مفاهیمی عامه و نسبتاً مبهم مانند پایداری و زیست‌پذیری مرتبط است. در تفسیری اجتماعی-اقتصادی از مفهوم سرزندگی سه ویژگی و مشخصه عمده جمعیت، فعالیت اقتصادی و امکانات در دسترس، مدنظر است؛ بنابراین سرزندگی جامعه باید به‌عنوان عاملی که پیامدهای خاص اجتماعی، اقتصادی و محیطی را برای جامعه به بار می‌آورد، در نظر گرفته شود. وجود محیطی سرزنده برای برخورداری از آرامش ذهنی، سلامتی و عملکرد و همچنین موفقیت در دوره‌های متنوع زندگی از جمله زندگی شخصی و کیفیت شبکه‌های اجتماعی اهمیت دارد (صمدی تودار، ۱۳۹۴: ۳۶-۳۹). چارلز لاندری^۸ (۲۰۰۴) مفهوم سرزندگی را به‌گونه‌ای متفاوت بررسی نموده، او نه معیار مؤثر را برای شناسایی یک شهر سرزنده و زیست‌پذیر برمی‌شمارد: تراکم مفید افراد، تنوع، دسترسی، ایمنی و امنیت، هویت و تمایز، خلاقیت، ارتباط و تشریک‌مساعی، ظرفیت سازمانی و رقابت. انواع سرزندگی از دیدگاه وی عبارت‌اند از: سرزندگی اقتصادی، سرزندگی اجتماعی، سرزندگی محیطی و سرزندگی فرهنگی که به صورت اجمالی شرح داده شده است:

سرزندگی اقتصادی: توسط سطوح اشتغال، درآمد خالص و استانداردهای زندگی مردم در یک منطقه تحت بررسی، تعداد سالیانه گردشگران، عملکرد خرده‌فروشی، ارزش زمین و دارایی و ... مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

^۶ Robert Cowan

^۷ Lennard

^۸ Charles Landry

سرزندگی اجتماعی: به وسیله سطوح فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی به علاوه ماهیت ارتباطات اجتماعی سنجیده می‌شود. یک شهر سرزنده و زیست پذیر به لحاظ اجتماعی می‌تواند به واسطه سطوح پایین محرومیت، پیوستگی اجتماعی قوی، ارتباطات خوب و پویایی میان لایه‌های اجتماعی، روحیه جمعی و غرور مدنی، دامنه و سببی از شیوه‌های زندگی، روابط موزون و یک جامعه شهری با طراوت توصیف گردد (صیامی و همکاران، ۱۳۹۴: ۹).

سرزندگی فرهنگی: دربرگیرنده بقاء، احترام و تجلیل از شهر و مردم، هویت، خاطرات، سنت، جشن‌های اجتماعی، تولید، توزیع و مصرف محصولات دست بشر و نشانه‌های بیانگر ماهیت متمایز شهر است.

سرزندگی محیطی: دو جنبه را در بر می‌گیرد: اول پایداری اکولوژیکی که در رابطه با متغیرهایی نظیر آلودگی هوا و صوت، دفع مواد زائد و فاضلاب، انبوهی ترافیک و فضاهای سبز قرار دارد و جنبه دوم، طراحی است که متغیرهایی مانند خوانایی، حس مکان، تمایز معمارانه، اتصال و ارتباط بخش‌های مختلف، کیفیت رو شنایی و این که محیط شهری تا چه حد دو ستانه، امن و به لحاظ روان شناسی نزدیک شدنی است را در بر می‌گیرد (عارف-سینی و همکاران، ۱۴۰۰: ۷۶).

در ارتباط با موضوع سرزندگی شهری نظرات و دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد که در این بخش برخی از نظریات اندیشمندان و صاحب‌نظران در باب سرزندگی که هر کدام از زاویه دید خاص خود به این مسئله نگریسته‌اند، در قالب سه رویکرد تجربی (محیطی)، اجتماعی و کارکردی ارائه شده است:

رویکرد تجربی (محیطی): رویکرد تجربی شامل اولین و گسترده‌ترین دیدگاه‌ها از آراء نظریه‌پردازانی است که روش‌های معمول را برای بیان مفهوم شهر خوب و این که چگونه می‌توان آن را سرزنده کرد، تشکیل شده است. آن‌ها برای رسیدن به تعریف شهر خوب و زیست پذیر از روش‌های گوناگونی چون بررسی‌های شخصی، روش‌های تجربی، مطالعات موردی و آزمون فرض و همچنین از نظرات، تجربیات و دیدگاه‌های شهری خود استفاده کرده‌اند. نظریه‌پردازان این رویکرد معتقدند که کیفیت محیط و محیط مسکونی ارتباط مستقیمی با عوامل سرزندگی دارد؛ و عمدتاً معیارهای بیولوژیکی و زیست محیطی را مدنظر قرار می‌دهند. لینچ^۹ از جمله نظریه‌پردازان این رویکرد است (خزاعی نژاد، ۱۳۹۴: ۶۸).

رویکرد اجتماعی: این روش ابتدا توسط دانشمندان علوم اجتماعی که به دنبال ایجاد شاخص‌های اجتماعی برای اندازه‌گیری کمی مفاهیم مختلف سرزندگی، زیست‌پذیری و کیفیت زندگی بودند، استفاده شده است. البته مطالعه شاخص‌های اجتماعی از اواخر قرن نوزدهم شروع شد، اما در قرن ۲۰ و به خصوص در آمریکا و دهه ۱۹۵۱ در اروپا به اوج شکوفایی رسید و در دهه ۱۹۶۱ تولدی دوباره یافت. با توجه به آراء نظریه‌پردازان این رویکرد می‌توان گفت فعالیت‌های اجتماعی و حضور افراد در محیط‌های شهری و سطح روابط افراد با یکدیگر در سرزندگی فضا مؤثر است. از جمله نظریه‌پردازان این رویکرد می‌توان به گل، لاندری، سالزانو^{۱۰}، پاکزاد و گلکار اشاره کرد (سلیمانی‌راد، ۱۳۹۹: ۳۵).

رویکرد کارکردی: نظریاتی مبتنی بر نوع فعالیت در فضاهای شهری (که تا حدودی دارای درون‌مایه‌های اجتماعی نیز هستند) و تأمین نیازهای خدماتی شهر یا واحد سکونت در این قالب فکری قرار می‌گیرند. به بیانی دیگر به این

^۹ Lynch

^{۱۰} Salzano

مفهوم است که مکان‌ها چگونه عمل می‌کنند و چگونه طراحان شهری می‌توانند مکان‌های بهتری بسازند. هر یک از این موارد جنبه عملکردگرایانه دارند. از این رو نخستین عامل در این رویکرد، بررسی کارکرد محیط پیرامون برحسب استفاده مردم از آن می‌باشد. رویکرد کارکردی بر تنوع و گوناگونی، کارایی، دسترسی پذیری و نفوذپذیری تأکید می‌کند. از جمله نظریه‌پردازان این رویکرد می‌توان به لنگ، مونتگومری، کرییر^{۱۱} و لنارد اشاره نمود (محمدی، ۱۳۹۴: ۴۳).

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش بررسی، از نوع توصیفی-تحلیلی و از حیث روش جمع‌آوری اطلاعات نیز جز تحقیقات اسنادی و پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش، شامل تمامی شهروندان ساکن در نواحی چهارگانه منطقه ۲ شهری اهواز هستند که جمعیت آن‌ها برابر با ۱۰۷۲۷۴ نفر می‌باشد. به منظور مشخص نمودن حجم نمونه موردبررسی از فرمول کوکران بهره گرفته شد و بر اساس فرمول مذکور، حجم نمونه ۳۸۲ نفر تعیین شد که به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز از روش‌های اسنادی و پیمایشی استفاده شده است. بدین صورت که ابتدا جهت بررسی مبانی نظری و پیشینه مطالعاتی از روش اسنادی و سپس برای سنجش وضعیت سرزندگی در نواحی شهری، از روش پیمایشی و ابزار پرسشنامه بهره گرفته شده است. پرسشنامه این پژوهش شامل ۴۰ گویه است که وضعیت شاخص‌های اقتصادی (۱۰ گویه)، اجتماعی (۱۵ گویه) و کالبدی-فضایی (۱۵ گویه) سرزندگی شهری را مورد سنجش و اندازه‌گیری قرار داده است. طیف پاسخگویی به سؤالات از نوع لیکرت پنج‌گزینه‌ای (خیلی خوب تا خیلی ضعیف) و شیوه نمره‌دهی به آن‌ها نیز ۵-۱ می‌باشد. روایی یا اعتبار پرسشنامه به صورت صوری توسط کارشناسان، تأیید شده و برای پایایی یا قابلیت اعتماد آن از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد و ضریب حاصل برای کل سؤالات برابر با ۰/۷۳ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول پرسشنامه است. تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات نیز در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی و به وسیله نرم‌افزار SPSS انجام شده است.

محدوده مورد مطالعه

کلان شهر اهواز با ۱۸۸۰۶ هکتار مساحت، دومین شهر وسیع کشور پس از تهران می‌باشد که از نظر موقعیت جغرافیایی بین ۴۹ درجه و ۱۱ دقیقه طول شرقی تا ۳۱ درجه و ۵۰ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است. این شهر با ارتفاع ۱۸ متر از سطح دریا از شمال به شهرهای شوشتر، دزفول و شوش، از شرق به رامهرمز، از غرب به شهر حمیدیه و دشت آزادگان و از جنوب به شهرهای شادگان، بندرماه شهر، خرم شهر و آبادان محدود می‌گردد. بر اساس آخرین تقسیمات شهرداری اهواز، این شهر دارای ۸ منطقه شهری است که هر یک از این مناطق ۳ یا ۴ ناحیه خدمات شهری را شامل می‌شوند. منطقه ۲ با مساحت ۲۹۱۳ هکتار و دارا بودن ۱۰۷۲۷۱ نفر جمعیت، ۱۶ درصد از مساحت و ۹ درصد از جمعیت شهر را به خود اختصاص داده است. این منطقه شامل چهار ناحیه خدمات شهری و

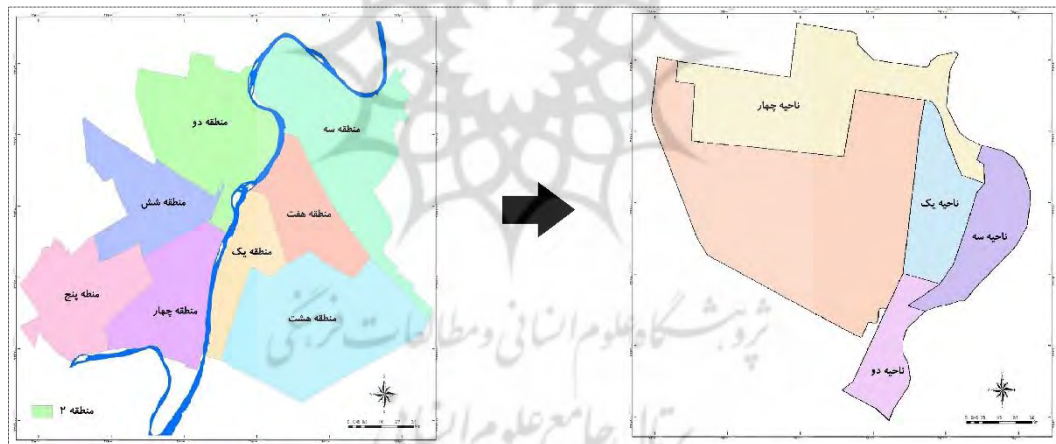
¹¹ Lang, Montgomery, Carrier

سه ناحیه فضای سبز می‌باشد. محدوده دربرگیرنده منطقه ۲ شامل کیان‌آباد، کیانپارس، امانیه، کوی زرد شت، سیدخلف، کیانشهر و جاده پدافند است. در شمال منطقه، کوی سیدخلف و زرد شت، در جنوب امانیه، در شرق جاده ساحلی و در غرب مسیر خانه سازی و جاده پدافند قرار دارند. ناحیه یک شامل کیان‌آباد و خیابان‌های غربی کیانپارس، ناحیه دو شامل امانیه، ناحیه سه شامل خیابان‌های شرقی کیانپارس و کوی سیدخلف و ناحیه چهار شامل کیانشهر و زردشت است (آمارنامه کلانشهر اهواز، ۱۳۹۹).

جدول ۱. پارامترهای جمعیتی مناطق هشتگانه کلانشهر اهواز

منطقه شهری	مساحت (هکتار)	خانوار ۱۳۹۵	جمعیت ۱۳۹۵	نرخ باسوادی	نرخ اشتغال
یک	۱۱۰۲	۴۱۲۰۰	۱۳۹۴۲۷	۹۲٪	۸۸٪
دو	۲۹۱۳	۳۲۱۱۴	۱۰۷۲۷۴	۹۶٪	۸۷٪
سه	۳۱۸۱	۵۱۹۱۷	۱۷۶۱۶۷	۹۵٪	۸۶٪
چهار	۲۵۲۷	۴۲۱۳۲	۱۵۳۳۱۳	۹۴٪	۸۷٪
پنج	۲۱۵۴	۲۸۱۳۳	۱۰۵۴۷۷	۹۰٪	۸۵٪
شش	۲۱۱۰	۴۳۵۹۵	۱۶۵۱۱۰	۸۶٪	۸۶٪
هفت	۱۷۱۸	۳۸۳۰۳	۱۴۶۲۱۸	۸۹٪	۸۴٪
هشت	۳۰۹۸	۵۳۴۶۲	۱۹۱۸۰۲	۹۳٪	۸۷٪
شهر اهواز	۱۸۸۰۶	۳۳۱۵۵۶	۱۱۸۴۷۸۸	۹۲٪	۸۶٪

مأخذ: آمارنامه کلانشهر اهواز، ۱۴۰۲

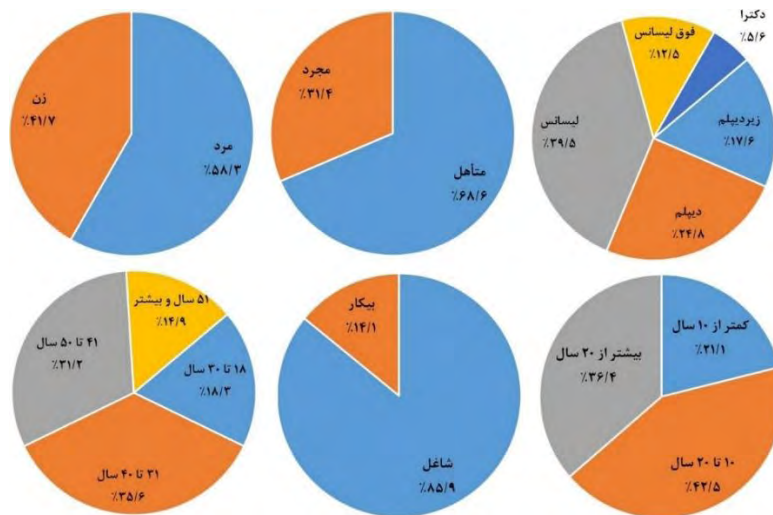

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

بحث و یافته‌ها

مشخصات عمومی پاسخگویان

بررسی کلی مشخصات عمومی پاسخگویان نشان‌دهنده آن است که ۵۸/۳ درصد پاسخ‌دهندگان مرد ۴۱/۷ درصد زن و اکثریت آن‌ها در گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال قرار داشتند. از نظر وضعیت تأهل، بیشتر آن‌ها متأهل و اغلب نیز دارای مدارک تحصیلی دیپلم و لیسانس بوده‌اند. از لحاظ وضعیت فعالیت اکثریت آن‌ها شاغل و از لحاظ مدت زمان اقامت در شهر هم بیشتر پاسخگویان مدت زمان سکونت خود را بین ۱۰ تا ۲۰ سال عنوان نموده‌اند.

شکل ۲. مشخصات عمومی پاسخگویان

آزمون تی تک نمونه‌ای

به منظور بررسی وضعیت سرزندگی شهری در منطقه دو شهر اهواز بر اساس شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی-فضایی از آزمون تی تک نمونه‌ای بهره گرفته شده است. این آزمون یکی از ساده‌ترین نوع آزمون‌های تی است که برای مقایسه میانگین مشاهده شده در نمونه مورد بررسی که به صورت تصادفی از جامعه انتخاب شده و میانگین مفروض جامعه، استفاده می‌شود. با توجه به استفاده از طیف لیکرت پنج گزینه‌ای در پرسشنامه که حد متوسط آن عدد ۳ است، اگر میانگین پاسخ‌ها از ۳ بالاتر باشد، نشان‌دهنده سرزندگی بالا و در صورتی که از ۳ پایین‌تر باشد، نشان‌دهنده سرزندگی پایین است. نتایج و خروجی‌های این آزمون در جدول شماره ۲ آورده شده است:

جدول ۲. وضعیت شاخص‌های سرزندگی شهری در منطقه دو شهر اهواز

شاخص	میانگین	انحراف معیار	اختلاف میانگین	مقدار تی	درجه آزادی	معناداری
اجتماعی	۳/۳۷	۰/۷۶	۰/۷۷	۱۹/۸۱	۳۸۱	۰/۰۰۰
اقتصادی	۲/۸۸	۰/۹۹	-۰/۱۲	-۲/۴۲	۳۸۱	۰/۰۱۶
کالبدی-فضایی	۲/۸۲	۱/۱۵	-۰/۱۸	-۳/۰۱	۳۸۱	۰/۰۰۲

بر اساس نتایج مندرج در جدول فوق، سطح معناداری به دست آمده برای تمامی شاخص‌های مورد مطالعه این پژوهش (اجتماعی، اقتصادی و کالبدی-فضایی) کمتر از ۰/۰۵ است. همچنین میانگین به دست آمده برای شاخص اجتماعی برابر با ۳/۳۷ و برای شاخص‌های اقتصادی و کالبدی-فضایی نیز به ترتیب ۲/۸۸ و ۲/۸۲ می‌باشد. در نتیجه می‌توان گفت که از دیدگاه شهروندان، وضعیت سرزندگی شهری در منطقه دو شهر اهواز از نظر شاخص اجتماعی بالاتر از حد متوسط و از لحاظ شاخص‌های اقتصادی و کالبدی-فضایی کمتر از حد متوسط است.

آزمون تحلیل واریانس یک طرفه

به منظور بررسی و مقایسه وضعیت شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی- فضایی سرزندگی شهری از دیدگاه شهروندان ساکن در نواحی چهارگانه منطقه ۲ کلان‌شهر اهواز از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه بهره گرفته شده است. در مواردی که یک متغیر مستقل مقوله‌ای وجود داشته باشد و آزمودنی‌ها به طور تصادفی به بیش از دو گروه تقسیم شده باشند، تحلیل واریانس یک عاملی بکار برده می‌شود. در تحلیل واریانس یک عاملی فرض صفر برای برابری تمام میانگین‌ها می‌باشد. نتایج حاصل از این آزمون در جداول شماره ۳ الی ۵ آورده شده است:

جدول ۳. مقایسه شاخص اجتماعی سرزندگی شهری در نواحی چهارگانه شهری منطقه دو

نواحی شهری	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد	کران پایین	کران بالا
یک	۹۵	۵۲/۴۹	۸/۲۵	۰/۸۴	۵۰/۸۱	۵۴/۱۸
دو	۹۲	۵۰/۷۲	۱۰/۲۳	۱/۰۶	۴۸/۶۰	۵۲/۸۴
سه	۹۷	۴۶/۹۶	۱۰/۲۱	۱/۰۳	۴۴/۹۱	۴۹/۰۱
چهار	۹۸	۴۹/۵۱	۱۰/۵۵	۱/۰۷	۴۷/۳۸	۵۱/۶۳
آماره F: ۵/۳۶						سطح معناداری: ۰/۰۰۱

آماره F به دست آمده از آزمون تحلیل واریانس برابر با ۵/۳۶ و سطح معناداری آن نیز برابر با ۰/۰۰۱ می‌باشد، در نتیجه می‌توان گفت که بین نواحی شهری چهارگانه منطقه دو شهر اهواز از حیث برخورداری از شاخص اجتماعی سرزندگی شهری تفاوت معنادار آماری وجود دارد. مقایسه میانگین‌های به دست آمده برای نواحی مختلف نیز نشان‌دهنده آن است که بالاترین میانگین مربوط به ناحیه یک با ۵۲/۴۹ و پایین‌ترین میانگین نیز مربوط به ناحیه سه با ۴۶/۹۶ بوده است؛ بنابراین ناحیه یک شهری با دارا بودن بیشترین میانگین در رتبه اول و ناحیه سه نیز با کسب کمترین میانگین در رتبه چهارم قرار گرفته است. همچنین نواحی دو و چهار نیز به ترتیب با کسب میانگین‌های ۵۰/۷۲ و ۴۹/۵۱ رتبه‌های دوم و سوم را از لحاظ شاخص اجتماعی سرزندگی شهری به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۴. مقایسه شاخص اقتصادی سرزندگی شهری در نواحی چهارگانه شهری منطقه دو

نواحی شهری	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد	کران پایین	کران بالا
یک	۹۵	۳۰/۷۱	۷/۹۴	۰/۸۱	۲۹/۰۹	۳۲/۳۲
دو	۹۲	۲۹/۶۷	۸/۵۱	۰/۸۹	۲۷/۹۱	۳۱/۴۴
سه	۹۷	۲۶/۸۵	۸/۷۲	۰/۸۸	۲۵/۰۹	۲۸/۶۰
چهار	۹۸	۲۹/۰۳	۸/۸۳	۰/۸۹	۲۷/۲۶	۳۰/۸۰
آماره F: ۳/۵۳						سطح معناداری: ۰/۰۱۵

آماره F به دست آمده از آزمون تحلیل واریانس برابر با ۳/۵۳ و سطح معناداری آن نیز برابر با ۰/۰۱۵ می‌باشد، در نتیجه می‌توان گفت که بین نواحی شهری چهارگانه منطقه دو شهر اهواز از حیث میزان بهره‌مندی از شاخص اقتصادی سرزندگی شهری تفاوت معنادار آماری وجود دارد. مقایسه میانگین‌های به دست آمده برای نواحی مختلف نیز

نشان‌دهنده آن است که بالاترین میانگین مربوط به ناحیه یک با $30/71$ و پایین‌ترین میانگین نیز مربوط به ناحیه سه با $26/85$ بوده است؛ بنابراین ناحیه یک شهری با دارا بودن بیشترین میانگین در رتبه اول و ناحیه سه نیز با کسب کمترین میانگین در رتبه چهارم قرار گرفته است. همچنین نواحی دو و چهار نیز به ترتیب با کسب میانگین‌های $29/67$ و $29/03$ رتبه‌های دوم و سوم را از لحاظ شاخص اقتصادی سرزندگی شهری به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۵. مقایسه شاخص کالبدی- فضایی سرزندگی شهری در نواحی چهارگانه شهری منطقه دو

نواحی شهری	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد	کران پایین	کران بالا
یک	۹۵	۴۵/۸۲	۷/۵۲	۰/۷۷	۴۴/۲۹	۴۷/۳۵
دو	۹۲	۴۴/۰۷	۷/۰۶	۰/۷۳	۴۲/۶۰	۴۵/۵۳
سه	۹۷	۳۹/۴۲	۷/۴۴	۰/۷۵	۳۷/۹۲	۴۰/۹۲
چهار	۹۸	۴۱/۴۸	۸/۴۰	۰/۸۵	۳۹/۷۹	۴۳/۱۶
سطح معناداری: ۰/۰۰۰						آماره F: ۱۳/۰۵

آماره F به دست آمده از آزمون تحلیل واریانس برابر با $13/05$ و سطح معناداری آن نیز برابر با $0/000$ می‌باشد، در نتیجه می‌توان گفت که بین نواحی شهری چهارگانه منطقه دو شهر اهواز از حیث برخورداری از شاخص کالبدی- فضایی سرزندگی شهری تفاوت معنادار آماری وجود دارد. مقایسه میانگین‌های به دست آمده برای نواحی مختلف نیز نشان‌دهنده آن است که بالاترین میانگین مربوط به ناحیه یک با $45/82$ و پایین‌ترین میانگین نیز مربوط به ناحیه سه با $39/42$ بوده است؛ بنابراین ناحیه یک شهری با دارا بودن بیشترین میانگین در رتبه اول و ناحیه سه نیز با کسب کمترین میانگین در رتبه چهارم قرار گرفته است. همچنین نواحی دو و چهار نیز به ترتیب با کسب میانگین‌های $41/48$ و $44/07$ رتبه‌های دوم و سوم را از لحاظ شاخص کالبدی- فضایی سرزندگی شهری به خود اختصاص داده‌اند.

نتیجه‌گیری

امروزه تأمین سرزندگی شهری به یکی از دغدغه‌های اصلی نظام مدیریت شهری تبدیل شده است. عدم وجود سرزندگی در مناطق و نواحی مختلف شهر، نشاط و سلامتی در زندگی روزمره را مختل نموده و با ایجاد مانع بر سر راه رشد مشارکت عمومی و تعاملات اجتماعی، هزینه‌های زیادی را در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، روحی و روانی و ... به جامعه تحمیل می‌نماید. در حالی که افزایش میزان سرزندگی و تشویق مردم به حضور بیشتر در فضاهای شهری موجب بهبود و ارتقاء آن‌ها و کل شهر خواهد شد و بر سلامت اجتماعی شهروندان نیز تأثیرگذار خواهد بود. سرزندگی به تعداد افراد حاضر در فضای شهری و در زمان‌های مختلف شبانه‌روز، میزان امکانات موجود در آن فضا، میزان برگزاری رویدادهای فرهنگی و جشن‌ها در طول سال، زندگی فعال خیابانی و به‌طور کلی این‌که یک فضای شهری تا چه حد زنده باشد و احساس زندگی در آن درک شود، بستگی دارد. به همین منظور پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایشی و بهره‌گیری از ابزار پرسشنامه و وضعیت سرزندگی شهری در منطقه دو شهر اهواز را از لحاظ شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی- فضایی مورد بررسی قرار داده است. جامعه آماری مورد مطالعه

این پژوهش شامل تمامی شهروندان ساکن در نواحی چهارگانه منطقه دو شهر اهواز بودند که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۲ نفر از آن‌ها به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، انتخاب و پرسشنامه توسط آن‌ها تکمیل گردید. در نهایت پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌های مربوطه، داده‌ها و اطلاعات موردنظر با بهره‌گیری از نرم‌افزار آماری SPSS در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. براساس نتایج به دست آمده سؤالات و پرسش‌های اصلی تحقیق نیز بررسی و به صورت زیر پاسخ داده شدند:

الف) منطقه دو شهر اهواز از لحاظ وضعیت سرزندگی شهری در چه سطحی قرار دارد؟

به منظور پاسخگویی به سؤال اول پژوهش مبنی بر بررسی وضعیت سرزندگی شهری در منطقه دو شهر اهواز از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد و نتایج حاصل از این آزمون نیز نشان داد که میانگین شاخص اجتماعی سرزندگی شهری برابر با ۳/۳۷ و آماره تی آن نیز برابر با ۱۹/۸۱ بوده است. با توجه مثبت بودن آماره تی و همچنین سطح معناداری به دست آمده برای شاخص اجتماعی که کمتر از ۰/۰۵ بوده، بنابراین می‌توان گفت که میانگین شاخص اجتماعی سرزندگی شهری در محدوده مورد مطالعه از سطح متوسط بالاتر بوده و دارای اختلاف میانگین ۰/۷۷ با سطح نرمال است؛ اما برخلاف شاخص اجتماعی، میانگین شاخص‌های اقتصادی و کالبدی-فضایی سرزندگی شهری به ترتیب برابر با ۲/۸۸ و ۲/۸۲ و آماره تی آن‌ها نیز به ترتیب برابر با ۲/۴۲ و ۳/۰۴ بوده است. با توجه به منفی بودن آماره‌های تی و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵، می‌توان گفت که میانگین شاخص‌های اقتصادی و کالبدی-فضایی سرزندگی شهری در منطقه دو کلانشهر اهواز از سطح متوسط آن پایین‌تر بوده و دارای اختلاف معناداری با سطح نرمال (۳) می‌باشد.

ب) آیا بین نواحی چهارگانه منطقه دو شهر اهواز از لحاظ شاخص‌های سرزندگی شهری تفاوت وجود دارد؟ جهت پاسخ به پرسش دوم این پژوهش مبنی بر مقایسه وضعیت سرزندگی شهری در بین نواحی چهارگانه منطقه دو شهر اهواز از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد و نتایج و یافته‌های آزمون مذکور و مندرج در جداول ۳ تا ۵ نیز حاکی از آن بود که سطح معناداری به دست آمده برای تمامی شاخص‌های مورد مطالعه (اجتماعی، اقتصادی و کالبدی-فضایی) کمتر از ۰/۰۵ بوده است، بنابراین در سطح ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت که بین نواحی مختلف منطقه دو شهر اهواز از لحاظ برخورداری از شاخص‌های سرزندگی شهری تفاوت معنادار آماری وجود دارد. مقایسه میانگین‌های به دست آمده برای نواحی مختلف نیز گویای آن است که از لحاظ شاخص اجتماعی بیشترین میانگین به دست آمده مربوط به ناحیه یک شهری با ۵۲/۴۹ و کمترین آن نیز مربوط به ناحیه سه شهری با مقدار ۴۶/۹۶ بوده است. از نظر شاخص‌های اقتصادی و کالبدی-فضایی هم بیشترین و کمترین میانگین به دست آمده به ترتیب مربوط به نواحی یک و سه می‌باشد. به طوری که میانگین شاخص اقتصادی برای ناحیه یک برابر با ۳۰/۷۱ و برای ناحیه سه برابر با ۲۶/۸۵ و میانگین شاخص کالبدی-فضایی نیز برای ناحیه یک خدمات شهری برابر با ۴۵/۸۲ و برای ناحیه سه شهری برابر با ۳۹/۴۲ بوده است؛ بنابراین در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت که نواحی یک (شامل کیان‌آباد و خیابان‌های غربی کیانپارس) و دو (محل امانیه) منطقه دو شهر اهواز، رتبه‌های اول و دوم و نواحی چهار (کیان‌شهر و زردشت) و سه (خیابان‌های شرقی کیانپارس و کوی سیدخلف) این منطقه نیز به ترتیب رتبه‌های سوم و چهارم را از نظر تمامی شاخص‌های سرزندگی شهری مورد مطالعه اعم از اجتماعی، اقتصادی و کالبدی-فضایی به خود اختصاص داده‌اند.

در نهایت بر اساس نتایج و یافته‌های به دست آمده از پژوهش حاضر و همچنین مطابق بررسی‌های میدانی به عمل آمده توسط محققین، پیشنهاد می‌گردد در راستای مطلوبیت هرچه بیشتر وضعیت سرزندگی شهری در نواحی مختلف منطقه دو شهر اهواز و با در اولویت قرار دادن نواحی ۴ و ۳ این منطقه، نسبت به تقویت انواع شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - فضایی از قبیل تعاملات و مشارکت اجتماعی شهروندان، امنیت و نظارت اجتماعی، توزیع عادلانه امکانات و خدمات عمومی، دسترسی برابر به موقعیت‌های اقتصادی، دسترسی به فرصت‌های برابر جهت استفاده از منابع و امکانات، اشتغال‌زایی، اشتغال‌زنان، دسترسی مناسب به کاربری‌های شهری، آلودگی صوتی، آلودگی هوا، شبکه معابر و حمل‌ونقل، سیستم جمع‌آوری زباله و فاضلاب و ... اقدام نمایند.

منابع

- ۱- احمدی مرند، نسترن و بلیان اصل، لیدا (۱۳۹۴). بررسی اهمیت سرزندگی در کیفیت فضاهای شهری و عوامل مؤثر بر آن. کنفرانس بین‌المللی انسان، معماری، عمران و شهر، ۲۵ خردادماه ۱۳۹۴، تبریز، صص. ۷-۱.
- ۲- ۱ سکوتی ارس، علی و حکیمی، هادی (۱۴۰۰). سنجش شاخص‌های سرزندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی مطالعه موردی: سیلاب قوشخانه تبریز. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، دوره ۹، شماره ۱، صص. ۱۶۳-۱۴۳.
- ۳- آرین پور، شایا و موسایی جو، اکبر (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری با رویکرد پایداری شهری (مطالعه موردی: شهر اهواز). کنفرانس ملی مهندسی معماری، عمران و توسعه کالبدی، ۳ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۴، کوه‌دشت، صص. ۱۰-۱.
- ۴- شهرداری اهواز (۱۴۰۲). آمارنامه کلانشهر اهواز. معاونت برنامه‌ریزی و توسعه سرمایه انسانی شهرداری اهواز.
- ۵- حبیبی، کیومرث؛ نسترن، مهین و محمدی، مهرداد (۱۳۹۵). سنجش و ارزیابی سرزندگی فضاهای عمومی شهری و نقش آن در ارتقای کیفیت زندگی جوانان موردشناسی: خیابان نظر شرقی شهر اصفهان. فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری، سال ۶، شماره ۱۹، صص. ۱۸۰-۱۶۱.
- ۶- حسین زاده، رباب و صفرعلی زاده، اسماعیل (۱۳۹۹). سنجش و ارزیابی وضعیت مؤلفه‌های سرزندگی شهری از منظر شهروندان مطالعه موردی: شهر ارومیه. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۱۱، شماره ۴۲، صص. ۱۵۳-۱۶۴.
- ۷- خزاعی‌نژاد، فروغ (۱۳۹۴). تحلیل زیست‌پذیری در بخش مرکزی شهر تهران موردپژوهش: محله‌های منطقه ۱۲. رساله دکترا جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. به راهنمایی سیمین تولایی، دانشکده علوم زمین. دانشگاه خوارزمی تهران.
- ۸- رحیمی، لیلا و جعفری، فیروز (۱۳۹۶). بررسی تطبیقی سرزندگی در فضاهای تجاری تاریخی و مدرن شهر تبریز مطالعه موردی: بازار تاریخی و برج بلور تبریز. فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، سال ۷، شماره ۴، صص. ۵۶-۴۱.
- ۹- ستاری فرد، شهرام (۱۳۹۴). بررسی نقش مراکز مذهبی در افزایش سرزندگی شهرهای معاصر، مطالعه موردی: محدوده امامزاده صالح تجریش تهران. فصلنامه مدیریت شهری، دوره ۱۴، شماره ۴۰، صص. ۱۵۷-۱۴۱.

- ۱۰- سلیمانی راد، معصومه. (۱۳۹۹). سنجش سرزندگی محلات شهری و راهبردهای ارتقاء آن مطالعه موردی: محله باقرآباد شهر رشت. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. به راهنمایی اصغر شکرگزار، دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه گیلان.
- ۱۱- شمس‌الدینی، علی و نصیبی، ساسان (۱۳۹۸). نقش و جایگاه چیدمان مبلمان شهری در شادابی و سرزندگی فضاهای شهری (مطالعه موردی: مناطق ۱۱ گانه شهرداری شیراز). فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۱۰، شماره ۳۷، صص. ۹۶-۸۳.
- ۱۲- صمدی تودار، فواد. (۱۳۹۴). تبیین نقش کیفیت کالبدی در سرزندگی اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی با تأکید بر فضای کارآفرینی مطالعه موردی: دهستان خاومیرآباد شهرستان مریوان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی. به راهنمایی بهروز محمدی یگانه، دانشکده علوم انسانی. دانشگاه زنجان.
- ۱۳- صیامی، قدیر؛ اختری تکل، اکرم و خانی‌زاده، محمد (۱۳۹۴). سنجش معیارهای سرزندگی اقتصادی بازارهای تاریخی ایران با رویکرد بازآفرینی مطالعه موردی: بازار تاریخی قزوین. فصلنامه آمایش محیط، شماره ۳۴، صص. ۲۶-۱.
- ۱۴- عارف حسینی، سید علی؛ پناهی، علی؛ آذر، علی و ولی‌زاده، رضا (۱۴۰۰). سنجش و ارزیابی ابعاد سرزندگی در انواع فضاهای عمومی کلانشهر تبریز. فصلنامه مطالعات جامعه‌شناسی، سال ۱۳، شماره ۵۲، صص. ۹۱-۶۵.
- ۱۵- عامری سیاهویی، حمیدرضا و مرادی، صدیقه (۱۴۰۰). بررسی عوامل مؤثر بر ایجاد سرزندگی در فضاهای شهری نمونه موردی: بلوار طاقبستان کرمانشاه. فصلنامه شهرسازی ایران، دوره ۴، شماره ۷، صص. ۲۳۸-۱۵۰.
- ۱۶- فرازمنند، راحله و صحی‌زاده، مه‌شید (۱۳۹۲). بررسی و تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذار بر سرزندگی از دیدگاه تعاملات اجتماعی در ارزیابی عملکرد فضاهای عمومی شهری نمونه مطالعاتی: محدوده پارکینگ شهرداری کرمانشاه. فصلنامه پژوهش‌های شهری هفت حصار، سال ۲، شماره ۶، صص. ۴۲-۲۹.
- ۱۷- محمدی، مریم (۱۳۹۴). سنجش سرزندگی در فضاهای شهری و ارائه راهکار (حذف صل میدان تجریش و میدان قدس). نشریه دانش شهر، شماره ۳۲۸، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، صص. ۸۲-۱.
- ۱۸- محمودزاده، مرتضی؛ محمدی سردارآباد، اسماعیل و واحدی، مهدی (۱۳۹۷). سرزندگی و نشاط در محله‌های شهری مطالعه موردی: محله‌های شهر همدان. کنفرانس عمران، معماری و شهرسازی کشورهای جهان اسلام، ۲۰ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷، تبریز، صص. ۱۹-۱.
- ۱۹- مقصود، مهرانوش و ذاکر حقیقی، کیانوش (۱۳۹۸). سنجش میزان سرزندگی در چهارراه ولی‌عصر شهر تهران بر مبنای تحلیل الگوهای فعالیتی موجود در آن. نشریه باغ نظر، دوره ۱۶، شماره ۷۱، صص. ۱۸-۵.
- ۲۰- میکائیلی‌هاچه سو، گلناز و آذر، علی (۱۳۹۶). بررسی و ارزیابی تطبیقی سرزندگی شهری در محله‌های اختصاصی و محلات سنتی با رویکرد توسعه پایدار در جغرافیا: مطالعه موردی کلان‌شهر تبریز. فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، سال ۷، شماره ۴، صص. ۲۸۴-۲۶۹.
- ۲۱- نهایندی، الهام (۱۳۹۹). بازخوانی فرهنگی مفهوم سرزندگی در شهرهای ایرانی، فصلنامه هنر و تمدن شرق، سال ۸، شماره ۲۸، صص. ۵۲-۴۱.

- 22- Alcock, Ian., White, Mathew., Cherrie, Mark., Wheeler, Benedict., Taylor, Jonathon., McInnes, Rachel., Kampe, Otte Im Kampe., Vardoulakis, Sotiris., Sarran, Christophe., Soyiri, Ireneous., & Fleming, Lora. (2017). Land cover and air pollution are associated with asthma hospitalisations: A cross-sectional study. *Environ Int*, Vol. 109, pp. 29-41.
- 23- Chen, Ziyu., Dong, Binzizi., Pei, Qing., & Zhang, Zhonghao. (2022). the impacts of urban vitality and urban density on innovation: Evidenc frmm Chi'' Graater B Araa. *Habitat International*, Vol.119.
- 24- Fang, Chuanglin., He, Sanwei., & Wang, Lei. (2021). Spatial Characterization of Urban Vitality and the Association with Various Street Network Metrics from the Multi-Scalar Perspective. *Frontiers in Public Health*, Vol. 9, pp. 1-13.
- 25- Garau, Chiara., & Annunziata, Alfonso. (2022). A method for assessing the vitality potential of urban areas. The case study of the Metropolitan City of Cagliari, Italy. *Territory and Architecture*, Vol. 9, No. 7, pp. 1-23.
- 26- Liu, Shaojun., Zhang, Ling., & Long, Yi. (2019). Urban Vitality Area Identification and Pattern Analysis from the Perspective of Time and Space Fusion. *Sustainability*, Vol. 11, No. 15, pp. 1-27.
- 27- Lu, Shiwei., Shi, Chaoyang., & Yang, Xang. (2019). Impacts of Built Environment on Urban Vitality: Regression Analyses of Beijing and Chengdu, China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, Vol. 16, No. 23.
- 28- Mouratidis, Kostas., & Poortinga, Wouter. (2020). Built environment, urban vitality and social cohesion: Do vibrant neighborhoods foster strong communities. *Landscape and Urban Planning*, Vol. 204.
- 29- Wang, Xin., Hui, Eddie., Choguill, Charles., & Jia, Sheng. (2015). The new urbanization policy in China: Which way forward. *Habitat International*, Vol. 47, pp. 279–284.
- 30- Wu, Lingfei., Wang, Dashun., & Evans, James. (2019). Large teams develop and small teams disrupt science and technology. *Nature*, Vol. 566, pp. 378–382.
- 31- Xia, Chang., Yeh, Anthony., & Zhang, Anqi. (2020). Analyzing spatial relationships between urban Land use intensity and urban vitality at street block level: A case study of five Chinese Megacities. *Landscape and Urban Planning*, Vol. 193.
- 32- Zeng, Peng., Wei, Ming., & Liu, Xiaoyang. (2020). Investigating the Spatiotemporal Dynamics of Urban Vitality Using Bicycle-Sharing Data. *Sustainability*, Vol. 12, No. 5.